ВИДАВНИЦТВО
РАНОК

АРАБСЬКИЙ ХАЛІФАТ

Розробка уроку · Всесвітня історія · 7 клас

Долучайтесь до вайбер - спільноти вчителів історії та правознавства і отримуйте більше корисної інформації

Арабський світ. Виникнення ісламу. Арабський халіфат

Мета	Сформувати уявлення про природні умови Аравії та спосіб життя арабів, виникнення ісламу, утворення й розвиток Арабського халіфату; розкрити внесок арабів у світову культуру.
Очікувані результати	**Учні знають:** дати 570, 610, 622, 630, 632 рр., 661–750 рр., 750–1258 рр.; поняття «іслам», «Коран», «мечеть», «хіджра», «халіф», «халіфат», «емір», «візир», «шаріат». **Учні вміють:** показувати на карті Аравійський півострів, Мекку, Медину, Дамаск, Кордову, межі халіфату; пояснювати причини успіхів арабських завоювань; описувати ілюстрацію. **Ціннісні орієнтири:** повага до релігійних і культурних відмінностей, усвідомлення взаємовпливу цивілізацій.
Тип уроку	Комбінований.
Обладнання	Підручник, карта «Арабський халіфат у VII–VIII ст.», ілюстрації (див. у розробці), робочий аркуш (додаток), презентація до уроку.
Основні дати	570 р. — народження Мухаммада; 622 р. — хіджра; 630 р. — повернення до Мекки; 632 р. — смерть Мухаммада; 661–750 рр. — династія Омеядів; 750–1258 рр. — династія Аббасидів; 732 р. — битва при Пуатьє.
Персоналії	Мухаммад, Абу Бакр, Харун ар-Рашид, аль-Хорезмі, Ібн Сіна (Авіценна).

I. Організаційний етап

1 хв

Привітання, перевірка готовності до уроку. Учні отримують робочі аркуші.

II. Актуалізація опорних знань

4 хв

Бесіда «Згадаймо попередні теми»

1. Яка релігія була державною у Візантії та Франкській державі?
2. Хто такий Карл Мартелл? Від кого він захистив франків у 732 р.?
3. Які держави існували на Близькому Сході напередодні VII ст.?

Орієнтовні відповіді. 1) Християнство. 2) Майордом франків; у битві при Пуатьє зупинив арабське військо. 3) Візантія та Іран (держава Сасанідів).

Прийом **«Знаю — Хочу дізнатися — Дізнався»**: учні заповнюють у робочому аркуші перші дві колонки таблиці про арабів та іслам. Третю колонку заповнять наприкінці уроку.

III. Мотивація навчальної діяльності

2 хв

Слово вчителя. Погляньте на фото. Це мечеть аль-Азгар у Каїрі, збудована в X ст. Подібні споруди з куполами й мінаретами можна побачити від Іспанії до Індії. Як сталося, що віра, яка зародилася серед кочовиків Аравійської пустелі, поширилася на величезних територіях трьох континентів?

Мечеть аль-Азгар у Каїрі (Єгипет), X ст.

Ключове питання уроку: як іслам об'єднав арабів і змінив світ?

IV. Вивчення нового матеріалу

26 хв

1. Аравія та її мешканці (4 хв)

Слово вчителя. Аравійський півострів — один із найбільших на Землі. Більшу частину його займають пустелі, тому жити можна було лише біля оазисів. Араби-бедуїни кочували зі стадами верблюдів, кіз і овець. У містах-оазисах — Мецці, Ясрибі — жили купці й ремісники. Через Аравію проходили караванні шляхи з Ємену до Сирії та Єгипту. Араби поклонялися багатьом богам; головною святинею була Кааба в Мецці. Племена часто ворогували між собою, і спільної держави не було.

Робота з картою

Знайдіть на карті Аравійський півострів, Мекку та Медину. Які моря й затоки омивають півострів?

Орієнтовні відповіді. Червоне море, Аравійське море, Перська затока.

2. Мухаммад і виникнення ісламу (6 хв)

Слово вчителя. Мухаммад народився близько 570 р. в Мецці, рано осиротів, був купцем. Близько 610 р. він почав проповідувати віру в єдиного Бога — Аллаха. Багаті мекканці виступили проти нового вчення, і 622 р. Мухаммад із прихильниками переселився до Ясрибу, який відтоді називають Мединою — «містом пророка». Це переселення називають **хіджрою**; з 622 р. мусульмани ведуть літочислення. 630 р. Мухаммад повернувся до Мекки, а Кааба стала головною святинею ісламу. До смерті пророка (632 р.) більшість арабських племен прийняли іслам і об'єдналися.

Примітка для вчителя: в ісламі не прийнято зображати пророка, тому для ілюстрації теми краще використовувати зображення святинь — Кааби, мечетей.

Прийом «Стрічка часу»

Позначте на стрічці часу в робочому аркуші події: народження Мухаммада, початок проповіді, хіджра, повернення до Мекки, смерть пророка. Поясніть, чому саме 622 р. мусульмани вважають початком своєї ери.

3. Основи ісламу (5 хв)

Слово вчителя. Слово «іслам» означає «покора» (Богові), а його послідовників називають мусульманами. Священна книга — **Коран**, написаний арабською мовою. Місце спільної молитви — **мечеть**. Кожен мусульманин має виконувати **п'ять стовпів ісламу**:

Стовп	Зміст
Шахада	Свідчення віри: «Немає бога, крім Аллаха, і Мухаммад — посланник Аллаха»
Салят	Молитва п'ять разів на день обличчям до Мекки
Саум	Піст у місяць Рамадан від світанку до заходу сонця
Закят	Обов'язкова милостиня на користь бідних
Хадж	Паломництво до Мекки хоча б раз у житті

Прийом «Поясни сусідові»

У парах по черзі поясніть одне одному поняття «іслам», «Коран», «мечеть», «хіджра». Як п'ять стовпів ісламу допомагали об'єднати різні арабські племена?

Орієнтовні відповіді. Спільна віра, однакові правила життя, спільна святиня і спільна мова Корану перетворили ворожі племена на єдину громаду.

4. Арабські завоювання (5 хв)

Слово вчителя. Після смерті Мухаммада громаду очолили **халіфи** — «наступники» пророка. Уже за кілька десятиліть араби завоювали Сирію, Палестину, Єгипет, Іран, Північну Африку, а 711 р. — Іспанію. 732 р. їхнє просування в Європу зупинив Карл Мартелл у битві при Пуатьє. Держава, яку очолював халіф, дістала назву **Арабський халіфат**.

Арабський халіфат у середині VIII ст.

Робота з картою та ілюстрацією

1. Користуючись картою, назвіть сучасні країни, землі яких входили до халіфату.
2. Розгляньте зображення арабського вершника. Яке в нього озброєння? Чому легка кіннота давала арабам перевагу?
3. Поміркуйте: чому араби так швидко завоювали величезні території?

Арабський вершник (реконструкція)

Орієнтовні відповіді. Іспанія, Марокко, Алжир, Туніс, Лівія, Єгипет, Ізраїль, Сирія, Ірак, Саудівська Аравія, Іран та ін. Причини успіху: єдність на ґрунті віри; виснаженість Візантії та Ірану тривалими війнами; швидка кіннота; відносна віротерпимість до підкорених народів, які сплачували податок.

5. Влада в халіфаті. Омеяди та Аббасиди (3 хв)

Слово вчителя. Халіф мав необмежену світську й духовну владу. Йому допомагав **візир** — головний радник; провінціями керували **еміри**, суд за законами шаріату вершили **каді**. За династії Омеядів (661–750) столицею став Дамаск, за Аббасидів (750–1258) — Багдад, одне з найбільших міст світу. Згодом халіфат розпався на окремі емірати, а 1258 р. Багдад зруйнували монголи.

Складіть схему

Побудуйте в зошиті схему «Вертикаль влади в халіфаті»: халіф → візир → еміри → каді.

6. Культура арабського світу (3 хв)

Слово вчителя. У Багдаді діяв **Будинок мудрості**, де перекладали арабською праці грецьких учених. Математик аль-Хорезмі дав назву алгебрі, а цифри, запозичені арабами в індійців, через них потрапили до Європи — тому ми звемо їх «арабськими». Лікар Ібн Сіна (Авіценна) написав «Канон лікарської науки», за яким у Європі навчалися століттями. Араби вдосконалили астролябію, складали точні карти. Світову славу здобули казки «Тисяча і одна ніч». Мечеті прикрашали орнаментом і каліграфією — візерунками з літер.

Обговорення

Назвіть досягнення арабів, якими ми користуємося й сьогодні.

Орієнтовні відповіді. Цифри, алгебра, слова «алгебра», «алгоритм», «адмірал», «магазин»; медичні знання; казки про Сіндбада, Аладдіна, Алі-Бабу.

V. Узагальнення і закріплення — 7 хв

Прийом «Вірю — не вірю»

1. Іслам виник у Мецці на Аравійському півострові.
2. Хіджра — це паломництво до Мекки.
3. Священна книга мусульман — Коран.
4. Столицею Аббасидів був Дамаск.
5. Араби дійшли до Іспанії.
6. «Арабські» цифри араби запозичили в індійців.

Орієнтовні відповіді. 1 — так; 2 — ні (це переселення Мухаммада до Медини 622 р.; паломництво — хадж); 3 — так; 4 — ні (Багдад); 5 — так; 6 — так.

VI. Підсумки уроку. Рефлексія — 3 хв

Поверніться до ключового питання: **як іслам об’єднав арабів і змінив світ?** Учні заповнюють третю колонку таблиці «Знаю — Хочу дізнатися — Дізнався» та завершують речення:

- Найбільше мене здивувало…
- Я зрозумів(-ла), що іслам об’єднав арабів, тому що…
- Досягнення арабів, яким я користуюся щодня, — це…

VII. Домашнє завдання

2 хв

1. Опрацювати відповідний параграф підручника.
2. Скласти сенкан до слова «халіфат».
3. За бажанням: підготувати коротке повідомлення про одного арабського вченого або пам'ятку арабської архітектури.

Орієнтовні відповіді. до завдання 2 робочого аркуша: 1 — В, 2 — А, 3 — Б, 4 — Г.

Додаток. Робочий аркуш учня

Прізвище, ім'я _____ Клас _____ Дата _____

1. Знаю — Хочу дізнатися — Дізнався

Знаю	Хочу дізнатися	Дізнався

2. Установіть відповідність між датою та подією

Дата	Подія
1) 570 р.	А) хіджра — переселення Мухаммада до Медини
2) 622 р.	Б) битва при Пуатьє
3) 732 р.	В) народження Мухаммада
4) 750 р.	Г) прихід до влади династії Аббасидів

Відповідь: 1 — ___, 2 — ___, 3 — ___, 4 — ___

3. Порівняйте держави раннього Середньовіччя

	Візантія	Франкська держава	Арабський халіфат
Правитель			
Столиця			
Релігія			
Мова			
Досягнення			

4. Сенкан «Халіфат»

ВИДАВНИЦТВО
РАНОК

СЕРЕДНЬОВІЧНИЙ КИТАЙ

Розробка уроку · Всесвітня історія · 7 клас

Долучайтесь до вайбер - спільноти вчителів історії та правознавства і отримуйте більше корисної інформації

Держава і суспільство в середньовічному Китаї. Досягнення китайської культури

Мета	Сформувати уявлення про державний устрій і суспільство середньовічного Китаю, основні династії; розкрити значення китайських винаходів і культурних досягнень для світу.
Очікувані результати	**Учні знають:** династії Тан (618–907), Сун (960–1279), Юань (1271–1368), Мін (1368–1644); поняття «Син Неба», «чиновник (мандарин)», «державні іспити», «конфуціанство», «Великий шовковий шлях», «порцеляна». **Учні вміють:** показувати на карті Хуанхе, Янцзи, Сіань (Чан'ань), Кайфин, Пекін; характеризувати роль імператора й чиновників; пояснювати значення винаходів; працювати з ілюстрацією. **Ціннісні орієнтири:** повага до культурних надбань інших народів, розуміння цінності освіти й знань.
Тип уроку	Комбінований.
Обладнання	Підручник, карта Китаю, ілюстрації (див. у розробці), аркуш паперу, компас, порцелянова чашка (для мотивації), робочий аркуш (додаток), презентація до уроку.
Основні дати	618–907 рр. — династія Тан; 960–1279 рр. — династія Сун; 1279 р. — монголи завершили завоювання Китаю; 1368 р. — повалення монгольської влади, початок династії Мін.
Персоналії	Конфуцій, Лі Бо, Ду Фу, Бі Шен, Хубілай, Марко Поло, Чжен Хе.

I. Організаційний етап

1 хв

Привітання, перевірка готовності до уроку. Учні отримують робочі аркуші.

II. Актуалізація опорних знань

3 хв

Бесіда

1. Хто такі халіфи? Яке місто стало столицею Аббасидів?
2. Які досягнення арабів ми використовуємо й сьогодні?
3. Що ви знаєте про Давній Китай? Які його винаходи пам'ятаєте з 6 класу?

Орієнтовні відповіді. 1) «Наступники» пророка, правителі халіфату; Багдад. 2) Цифри, алгебра, медичні знання. 3) Шовк, папір, Великий мур, вчення Конфуція.

III. Мотивація навчальної діяльності

2 хв

Прийом «Предмети-загадки». На столі — аркуш паперу, компас і порцелянова чашка. Що об’єднує ці предмети? (Усі вони вперше з’явилися в Китаї.) Європейці навіть називали порцеляну просто «china». Сьогодні ми дізнаємося, якою була держава, де народилися ці винаходи.

Ключове питання уроку: чому Китай називають країною винаходів?

IV. Вивчення нового матеріалу

27 хв

1. Природа і населення Китаю (4 хв)

Слово вчителя. Китай лежить у Східній Азії. Його серце — долини великих річок Хуанхе (Жовтої ріки) та Янцзи. Родючі землі годували величезне населення: на півдні вирощували рис, чай, шовковицю, на півночі — просо й пшеницю. З півночі Китаю загрожували кочовики, тому імператори будували й посилювали Великий мур.

Китай у добу Середньовіччя

Робота з картою

Знайдіть на карті річки Хуанхе та Янцзи, міста Сіань (Чан’ань — столиця династії Тан), Кайфин (столиця династії Сун), Пекін. Які моря омивають Китай?

Орієнтовні відповіді. Жовте, Східнокитайське, Південнокитайське моря.

2. Династії Тан і Сун — «золоті віки» Китаю (5 хв)

Слово вчителя. За династії **Тан** (618–907) Китай став однією з найбагатших держав світу. Столиця Чан’ань мала близько мільйона мешканців, сюди приїжджали купці з різних країн. Це доба великих поетів Лі Бо та Ду Фу. За династії **Сун** (960–1279) розквітли ремесла й торгівля, з’явилися паперові гроші, поширилися книгодрукування й компас, міста стали ще більшими.

Прийом «Стрічка часу»

Позначте на стрічці часу в робочому аркуші династії Тан і Сун. Яка з них правила довше?

3. Імператор і чиновники. Державні іспити (6 хв)

Слово вчителя. Імператора вважали **«Сином Неба»**, який править за волею Неба; його влада була необмеженою. Країною керували **чиновники** (європейці називали їх мандаринами). Щоб отримати посаду, треба було скласти **державні іспити**: перевіряли знання творів Конфуція, письмо та вміння складати вірші. Вчилися до іспитів роками. Теоретично їх міг скласти й здібний чоловік із простої родини, хоча на практиці навчання коштувало дорого. Більшість населення становили селяни, які сплачували податки; у містах жили ремісники й купці.

Портрет китайського імператора

Робота з ілюстрацією

1. Розгляньте портрет. Які деталі вказують на високе становище правителя? Чому переважає червоний колір?
2. Поміркуйте: чому імператору були вигідні державні іспити? Чи є подібні іспити сьогодні?

Орієнтовні відповіді. Розкішний одяг, головний убір, трон, урочиста поза; червоний колір у Китаї символізував щастя, силу та владу. Іспити давали імператору освічених і відданих чиновників, обмежували вплив знаті. Сучасні аналоги — НМТ, конкурси на державну службу.

4. Монгольське панування і династія Мін (4 хв)

Слово вчителя. У XIII ст. Китай завоювали монголи. Хан Хубілай, онук Чингісхана, заснував династію **Юань**. У цей час Китай відвідав венеціанець Марко Поло, чия книга вразила європейців. 1368 р. повстання вигнало монголів, і владу здобула династія **Мін**. Вона перенесла столицю до Пекіна, збудувала Заборонене місто, перебудувала й посилила Великий мур, а флот адмірала Чжен Хе на початку XV ст. допливав до берегів Аравії та Африки.

Великий китайський мур (ділянка доби Мін)

Обговорення

Для чого будували Великий мур? Чи могла стіна повністю захистити від кочовиків? Чому?

Орієнтовні відповіді. Мур захищав від набігів кочовиків, слугував сторожовою лінією й дорогою для війська. Повністю захистити не міг — монголи все одно завоювали Китай; оборона залежала від сили армії та єдності держави.

5. Великі винаходи (5 хв)

Слово вчителя. Китайцям світ завдячує багатьма винаходами. Папір відомий ще з давнини, а в Середньовіччі він поширився світом. Книгодрукування з дерев'яних дощок з'явилося за доби Тан, а в XI ст. Бі Шен винайшов рухомі літери. Компасом почали користуватися мореплавці за доби Сун. Порох спершу використовували для феєрверків, згодом — у війську. Порцеляну вивозили до інших країн як предмет розкоші.

Робота в групах «Експерти з винаходів»

Кожна група отримує один винахід (папір, книгодрукування, компас, порох, порцеляна) і за 2 хв готує відповідь: для чого його використовували та як він змінив життя людей. Наприкінці клас вирішує, який винахід найбільше змінив світ.

6. Культура. Великий шовковий шлях (3 хв)

Слово вчителя. Китайці вважали мистецтвом каліграфію і поєднували з живописом тушшю на шовку та папері. Будували пагоди, палаци, сади з камінням і водою. Вчення Конфуція визначало виховання: повагу до старших, батьків і правителя. **Великий шовковий шлях** пов'язував Китай із Середньою Азією, Іраном і Середземномор'ям: на захід везли шовк, порцеляну, чай, а разом із товарами поширювалися ідеї та знання. Посередниками в цій торгівлі часто були арабські купці.

V. Узагальнення і закріплення

6 хв

Рольова гра «Марко Поло повернувся»

Один учень — «Марко Поло», який щойно повернувся з Китаю до Венеції; клас — його друзі. Вони ставлять запитання:

1. Хто такий «Син Неба»?
2. Як у Китаї стають чиновниками?
3. Які дива ти там бачив?

Орієнтовні відповіді. 1) Імператор, влада якого вважалася даною Небом (за Марко Поло правив хан Хубілай). 2) Складають державні іспити. 3) Паперові гроші, «чорне каміння» (вугілля), порцеляна, шовк, величезні міста й канали.

VI. Підсумки уроку. Рефлексія

4 хв

Поверніться до ключового питання: **чому Китай називають країною винаходів?** Учні називають 2–3 винаходи та пояснюють їхнє значення. Рефлексія «Три речення»: ***Сьогодні я дізнався(-лася)… Мене здивувало… Я хочу дізнатися більше про…***

VII. Домашнє завдання

2 хв

1. Опрацювати відповідний параграф підручника.
2. Скласти «паспорт винаходу» (шаблон у робочому аркуші).
3. За бажанням: створити міні-постер про Великий мур або Великий шовковий шлях.

Орієнтовні відповіді. до завдання 2 робочого аркуша: 1 — Б, 2 — В, 3 — А, 4 — Г.

Додаток. Робочий аркуш учня

Прізвище, ім'я _____ Клас _____ Дата _____

1. Стрічка часу: позначте династії Тан, Сун, Юань, Мін

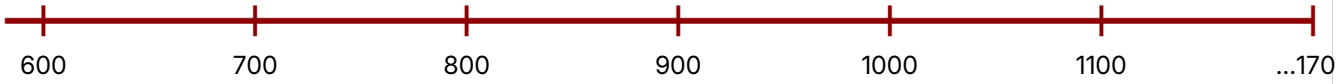

2. Установіть відповідність

Понят тя	Значення
1) «Син Неба»	А) торговельний шлях із Китаю до Середземномор'я
2) Мандарин	Б) титул китайського імператора
3) Великий шовковий шлях	В) китайський чиновник
4) Порцеляна	Г) тонкі керамічні вироби, які вивозили як розкіш

Відповідь: 1 — ___, 2 — ___, 3 — ___, 4 — ___

3. Паспорт винаходу

Назва винаходу	
Коли й де з'явився	
Для чого використовували	
Як змінив світ	
Де ми зустрічаємо його сьогодні	

4. Чому Китай називають країною винаходів? Ваша відповідь

ВИДАВНИЦТВО
РАНОК

СЕРЕДНЬОВІЧНА ІНДІЯ

Розробка уроку · Всесвітня історія · 7 клас

Долучайтесь до вайбер - спільноти вчителів історії та правознавства і отримуйте більше корисної інформації

Делійський султанат. Досягнення індійської культури

Мета	Сформувати уявлення про природу й суспільство середньовічної Індії, утворення та розвиток Делійського султанату; розкрити досягнення індійської науки й мистецтва та взаємовплив індуської й мусульманської культур.
Очікувані результати	**Учні знають:** дати 1206, 1398, 1526 рр.; поняття «варна», «каста», «індуїзм», «карма», «султанат», «раджа», «урду», «сикхізм». **Учні вміють:** показувати на карті Гімалаї, Інд, Ганг, Делі; характеризувати кастовий устрій; пояснювати, як поєдналися дві культури; аналізувати історичне джерело. **Ціннісні орієнтири:** толерантність, повага до різних віросповідань, розуміння цінності культурного діалогу.
Тип уроку	Комбінований.
Обладнання	Підручник, карта Індії, ілюстрації (див. у розробці), уривок із джерела, робочий аркуш (додаток), презентація до уроку.
Основні дати	1206 р. — утворення Делійського султанату; XIV ст. — найбільша територія султанату; 1398 р. — похід Тимура на Делі; 1526 р. — битва під Паніпатом, кінець султанату.
Персоналії	Кутб-ад-дін Айбак, Мухаммад ібн Туглак, Тимур, Бабур, Ібн Баттута, Аріабхата, Гуру Нанак.

I. Організаційний етап

1 хв

Привітання, перевірка готовності до уроку. Учні отримують робочі аркуші.

II. Актуалізація опорних знань

3 хв

Бесіда

1. Що таке іслам? Як він поширювався в VII–VIII ст.?
2. Чому цифри, якими ми користуємося, називають «арабськими»?
3. Що вам відомо про Давню Індію з курсу 6 класу?

Орієнтовні відповіді. 1) Віра в єдиного Бога — Аллаха; поширювався разом з арабськими завоюваннями й торгівлею. 2) Європейці дізналися про них від арабів, хоча створили їх індійці. 3) Варни, індуїзм, буддизм, епоси «Махабхарата» і «Рамаяна».

III. Мотивація навчальної діяльності

2 хв

Слово вчителя. Ви граєте в шахи й щодня пишете цифри від 0 до 9. А чи знаєте ви, що і шахи, і нуль прийшли з Індії? Сьогодні ми дізнаємося, яким було життя індійців у Середньовіччі і як на одній землі зустрілися дві великі культури — індуська та мусульманська.

Ключове питання уроку: як в Індії поєдналися дві різні культури?

IV. Вивчення нового матеріалу

27 хв

1. Природа й суспільство Індії (6 хв)

Слово вчителя. Індію відділяють від решти Азії найвищі у світі гори — Гімалаї. Життя індійців зосереджувалося в долинах річок Інд і Ганг. Літні мусони приносили зливи, від яких залежав урожай. Індія славилася рисом, бавовною, прянощами й коштовним камінням. Суспільство поділялося на чотири **варни**: брахмани (жерці), кшатрії (воїни), вайші' (селяни, ремісники, купці), шудри (слуги). Варни, у свою чергу, складалися з численних **каст**. Належність до касти визначалася народженням, змінити її було майже неможливо.

Чотири варни індійського суспільства

Робота зі схемою

Розгляньте піраміду варн. Чому брахмани розташовані на вершині? Чим кастове суспільство відрізняється від станів середньовічної Європи?

Орієнтовні відповіді. Брахмани як жерці вважалися найближчими до богів. У Європі стани теж передавалися в спадок, але перехід був можливий (через церкву, службу, багатство); у кастовому суспільстві він майже виключений, обмежувалися навіть шлюби й спільна трапеза.

2. Релігії Індії (4 хв)

Слово вчителя. Більшість індійців сповідували **індуїзм**. Індуси вірять у перевтілення душ і закон **карми**: те, як людина живе, визначає її наступне життя. Головні боги — Брахма (творець), Вішну (охоронець), Шіва (руйнівник і оновлювач). Для них зводили величні храми. Іслам прийшов до Індії з арабськими купцями та завойовниками (з VIII ст.), а на півночі країни остаточно утвердився після тюркських походів XI–XII ст.

Храм Кандарія-Махадева в Кхаджурахо (XI ст.)

Вежі храму Мінакші в Мадураї (Південна Індія)

Порівняйте

Розгляньте храми. Чим індуїстський храм відрізняється від мечеті, яку ви бачили на попередньому уроці?

Орієнтовні відповіді. Індуїстські храми вкриті скульптурами богів, людей і тварин; у мечетях зображень живих істот немає — їх прикрашають орнаментом і каліграфією.

3. Делійський султанат (6 хв)

Слово вчителя. Наприкінці XII ст. Північну Індію завоювали мусульманські воїни з Афганістану. 1206 р. їхній полководець **Кутб-ад-дін Айбак** проголосив себе султаном у Делі — так виник **Делійський султанат**. На честь перемоги почали будувати мінарет Кутб-Мінар. У XIV ст. султани відбили напади монголів і підкорили більшу частину Індії. 1398 р. Делі зруйнував Тимур (Тамерлан), і султанат ослаб. 1526 р. Бабур, нащадок Тимура, розбив військо султана під Паніпатом і заснував державу Великих Моголів.

Міні-кейс (робота в групах)

Ситуація. Мусульмани-правителі стали керувати країною, де більшість населення — індуси.

1. Які труднощі мав султан?
2. Як утримати таку державу?
3. Що змінилося для індусів?

Орієнтовні відповіді. 1) Чужа віра більшості, повстання раджів, напади монголів. 2) Сильне військо, роздача земель воїнам за службу, співпраця з місцевою знаттю. 3) Індуси сплачували додатковий податок (джизья), але загалом могли зберігати свою віру; частина раджів визнала владу султана й сплачувала данину.

4. Досягнення індійської науки й мистецтва (5 хв)

Слово вчителя. Індійські математики створили **десяткову систему** числення з нулем; араби перейняли [redacted], а від них вона потрапила до Європи. Астроном Аріабхата ще в V–VI ст. стверджував, що Земля обертається навколо своєї осі. Індійська медицина — **аюрведа** — славилася знанням лікарських рослин. З Індії походить гра чатуранга — попередниця шахів. Митці вкривали храми різьбленням і скульптурою, розвивалися класичний танець і музика, народ переказував давні епоси «Махабхарата» і «Рамаяна».

Завдання

Поясніть одним реченням, чому ми кажемо «арабські» цифри, хоча їх створили індійці.

5. Зустріч двох культур. Працюємо з джерелом (6 хв)

Слово вчителя. Мечеті й мінарети султанату зводили індійські майстри, тому в них поєдналися куполи й арки з індійським різьбленням. Виникла мова **урду** — поєднання місцевих говірок із перською та арабською. Наприкінці XV ст. Гуру Нанак заснував **сикхізм**, що поєднав риси індуїзму та ісламу. Пізніше, за Великих Моголів, індо-ісламська архітектура дала світові Тадж-Махал.

Тадж-Махал в Агрі (XVII ст., доба Великих Моголів)

Робота з джерелом

Марокканський мандрівник **Ібн Баттута** у XIV ст. близько восьми років жив у Делі та служив суддею при дворі султана Мухаммада ібн Туглака. У своїй «Подорожі» він розповідає (переказ): ***султан щедро обдаровує чужоземців і водночас суворо карає підданих за непослух; новини з далеких провінцій доставляють гінці, які передають листи одне одному по черзі, тож звістка за кілька днів долає шлях, на який караван потрібні тижні.***

1. Що здивувало мандрівника в Індії?
2. Чи можна повністю довіряти його розповіді? Чому?

Орієнтовні відповіді. 1) Розкіш і щедрість двору, суворість султана, швидка пошта. 2) Автор — очевидець, але писав за спогадами через роки, мав власні симпатії й антипатії, тому відомості слід порівнювати з іншими джерелами.

V. Узагальнення і закріплення

6 хв

Порівняймо цивілізації Сходу

Заповніть усно або в робочому аркуші таблицю за трьома уроками.

	Арабський халіфат	Китай	Індія
Правитель	Халіф	Імператор — «Син Неба»	Султан, раджі
Релігія	Іслам	Конфуціанство, буддизм	Індуїзм, іслам
Досягнення	Алгебра, медицина, «Тисяча і одна ніч»	Папір, книгодрукування, компас, порох	Цифри й нуль, шахи, храмова архітектура

Таблиця з відповідями — для вчителя; учні заповнюють порожній варіант у робочому аркуші.

VI. Підсумки уроку. Рефлексія

4 хв

Поверніться до ключового питання: **як в Індії поєдналися дві різні культури?** (Спільна архітектура, мова урду, сикхізм, обмін знаннями, але й конфлікти.) Рефлексія «Сходинки успіху»: учні позначають у робочому аркуші, наскільки впевнено розуміють тему.

VII. Домашнє завдання

2 хв

1. Опрацювати відповідний параграф підручника.
2. Заповнити таблицю «Китай та Індія»: влада, суспільство, релігія, досягнення.
3. За бажанням: підготувати повідомлення про Кутб-Мінар або чатурангу — індійських предків шахів.

Орієнтовні відповіді. до завдання 2 робочого аркуша: 1 — В, 2 — Г, 3 — А, 4 — Б.

Додаток. Робочий аркуш учня

Прізвище, ім'я _____ Клас _____ Дата _____

1. Підпишіть варни на піраміді та вкажіть заняття кожної

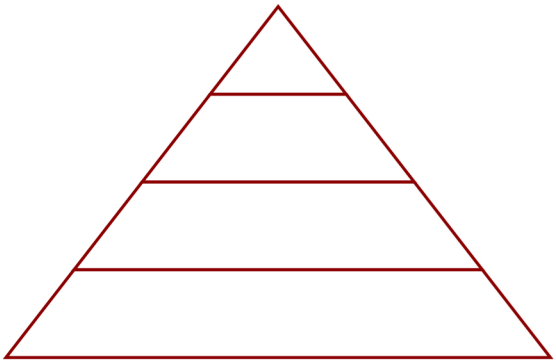

2. Установіть відповідність

Дата	Подія
1) 1206 р.	А) битва під Паніпатом, кінець султанату
2) 1398 р.	Б) поширення сикхізму, вчення Гуру Нанака
3) 1526 р.	В) утворення Делійського султанату
4) кінець XV ст.	Г) похід Тимура на Делі

Відповідь: 1 — ___, 2 — ___, 3 — ___, 4 — ___

3. Порівняйте цивілізації Сходу

	Арабський халіфат	Китай	Індія
Правитель			
Релігія			
Досягнення			

4. Сходинки успіху (обведіть)

Я розумію тему: О ще складно О майже все зрозуміло О можу пояснити іншим